

Я. М. Шевченко,

доктор юридичних наук, професор,
академік Національної академії правових наук України,
заслужений діяч науки і техніки України

**Актуальне цивілістичне дослідження:
рецензія на монографію С. І. Шимон
«Теорія майнових прав
як об'єктів цивільних правовідносин» (К., 2014)**

Вихід у світ монографії завжди є помітною подією в науковому світі, адже зазвичай знаменує підсумок багатолітньої праці науковця, завершення певного етапу його творчого шляху. Не стала винятком і праця «Теорія майнових прав як об'єктів цивільних правовідносин», що нещодавно вийшла друком, авторкою якої є кандидат юридичних наук, доцент Шимон Світлана Іванівна. Українській науковій громадськості вже відомі роботи цієї правознавиці, зокрема серія праць із проблем відшкодування моральної шкоди, низка робіт щодо значення моральних засад суспільства в цивільно-правовій та інших працях.

Тематика нової монографії є особливою для української цивілістики. Адже комплексних досліджень майнових прав як об'єктів у вітчизняній цивільно-правовій науці поки що не проводилося. Як зазначає авторка цієї праці, зазвичай суб'єктивні цивільні права досліджуються не в розрізі проблем об'єкта цивільних правовідносин, а в контексті змісту цивільного правовідношення. Хоча майнові права, можна сказати, споконвіку вважалися об'єктами цивільних правовідносин, про що добре знає не лише кожен романист, а й кожен студент, який вивчав римське приватне право. Саме в стародавньому римському праві з'явилося поняття безтілесної речі — *res incorporales* — яке ми за традицією асоціюємо із майновими правами, що здатні бути об'єктами цивільних правовідносин. Авторка монографії також звертається до проблеми *res incorporales* і дає нам зрозуміти, що насправді це поняття й донині залишається *Terra Incognita*, відкриття якої є справою майбутнього.

Але саме вивчення безтілесної речі, згадування про неї у дослідженнях з

класичної цивілістики дозволило авторці донести до читача погляди на цей феномен таких вчених, як К. Н. Анненков, Є. В. Васьковський, Ю. С. Гамбаров, Д. І. Мейер, С. А. Муромцев, К. Д. Кавелін, К. П. Победоносцев, І. А. Покровський, В. І. Синайський, Ф. В. Тарановський, В. М. Хвостов, Г. Ф. Шершеневич та ін. А всі ми знаємо, як важливо для науковця мати можливість звертатися до класичних наукових джерел. І в цьому сенсі монографія С. І. Шимон також є показовою — переглядаючи сторінки цієї книги, ми упевнюємося у прагненні авторки вивіряти власні знахідки в науці майже по кожному з досліджуваних питань за збудками класичної цивілістики, не обходячи при цьому увагою праць цивілістів радянської доби та наших сучасників.

Особливістю цієї книги є відчуття присутності особистості авторки практично на кожній сторінці твору; вона не обмежується звичайним звітом про існуючі в науці думки, а пропонує власне бачення кожної проблеми та спонукає до роздумів і дискусій, що підсилює зацікавленість читача.

У монографії висвітлено надзвичайно широке коло питань: проблеми об'єкта в теорії цивільного права, його співвідношення із суміжними правовими категоріями, місце майнових прав у системі об'єктів цивільних правовідносин, поняття та склад майна, його співвідношення з економічними категоріями «актив» і «пасив», термінологічні проблеми категорії «майнові права» в законодавстві України, зарубіжних країн та праві Європейського Союзу, опис майнових прав як категорії та характеристика окремих видів таких прав, а також тих видів майнових прав, які здатні виступа-

ти об'єктами цивільних правовідносин, теоретичне обґрунтування здатності майнових прав бути об'єктами, порівняння майнових прав з аналогічними об'єктами цивільних прав (цінними паперами, безготівковими та електронними гроши-ма), спеціальні правила вчинення правочинів, пов'язаних із відчуженням майнових прав та ін. Особливе місце відведене дослідженню концепції права власності як фундаменту всіх майнових відносин у суспільстві.

Авторка звертається як до традиційних проблем теорії цивільного права — поняття об'єкта в цивільному праві, поняття майна, речі, змісту права власності, співвідношення речових та зобов'язальних прав, цесії та ін. — так і до сучасних проблем цивілістики, які постали перед наукою як результат розвитку економічних відносин та науково-технічного прогресу: про природу бездокументарних цінних паперів, безготівкових грошей, електронних грошей, факторингу, застави майнових прав тощо. Треба сказати, що масштаб охоплених цією працею питань, причому як суто теоретичних, так і таких, що мають конкретне прикладне значення, дійсно вражає. Ознайомлення зі змістом монографії свідчить що, попри вирішення головних проблем за предметом дослідження, авторка розв'язує цілу низку інших, дотичних, локальних і, можливо, дрібних, питань, кожне з яких має значення для цивільно-правової науки, але з якихось причин залишалося в ній дещо «недоглянутим».

Монографії притаманна наукова новизна, у ній пропонується нове вирішення проблеми майнових прав як об'єктів цивільних правовідносин, яке втілюється у визначенні їх місця у системі об'єктів, доктринальному обґрунтуванні об'єктоздатності таких прав, визначенні системи їхніх ознак, теоретичному обґрунтуванні природи правочинів з відчуження майнових прав і способів вирішення проблем законодавства та правозастосовної практики у даній сфері цивільних правовідносин.

У ній запропоновано низку нових цивілістичних термінів і понять: об'єктоздатні майнові права, персональні майнові права, ідеальні речі, приватні гроші, теорія потенційної речі тощо. Сформовані у праці висновки засвідчують глибину проведеного аналізу та належ-

ний теоретичний рівень роботи, а широкий спектр джерельної бази дослідження дозволяє знайти в роботі чимало корисної інформації, яка є маловідомою широкому загалу науковців.

Попри це, як і будь-яка наукова праця, рецензована монографія містить положення, які зумовлюють бажання дискутувати чи не погоджуватися з авторкою. Так, у цілому зрозумілим видається висновок щодо вузькості та певної обмеженості традиційного підходу, за якого зміст права власності тлумачиться виключно як тріада повноважень власника. Однак пропозиція запровадити неречове право власності, за якого об'єктами права власності визнавалися б майнові права, видається дуже вразливою. Ще в класичній літературі зазначалося, що «право на право» є всього лише правом на об'єкт, який передається від одного суб'єкта іншому; це право, в якому, поряд з користуванням однією особою, встановлюється користування або співучасть іншої особи. Тобто «право на право» є нічим іншим, як співучастю суб'єктів в одному й тому самому благові. Об'єктами зобов'язальних прав можуть виступати як речі, так і права вимоги чи права користування чужим майном. Поява таких прав як об'єктів інших (речових) прав тут виключається.

Та які б спірні положення цієї праці ми не розглядали, вони аж ніяк не перевершують її достоїнств та наукової компетентності авторки. Монографія є сміливою авторською спробою вперше в українській цивільно-правовій науці вирішити наукову проблему майнових прав як об'єктів цивільних правовідносин.

Без сумніву, ця праця привабить зацікавлених читців як у середовищі науковців, так і науково-педагогічних працівників і представників правозастосовної практики. А легкий для сприйняття і доступний авторський стиль суттєво розширює коло її потенційних читачів.

Поява монографії С. І. Шимон «Теорія майнових прав як об'єктів цивільних правовідносин» є подією, що гідна привернути увагу і науковців, і практиків. А проблематика, якій вона присвячена, зумовлює підвищений науковий та практичний інтерес, пробуджує наукове мислення і спонукає до пошуку та розв'язання все нових і нових проблем цивільно-правової науки.